

Ağamalıyev Ümman İlqar oğlu,

hüquq üzrə fəlsəfə doktoru, Azərbaycan Respublikasının Vəkillər Kollegiyasının üzvü,

Milli Aviasiya Akademiyasının Hüquq kafedrasının müəllimi,

Milli Aviasiya Akademiyasının doktorantı

Ünvan: Qlobus center, 5-ci mərtəbə

E-mail: umman.agamali@gmail.com

UOT 342

DOI: <https://doi.org/10.30546/2218-9130.041.2026.4005>

RƏQƏMSAL HÖKUMƏT EKOSİSTEMİ: KONSTITUSİON-HÜQUQI ƏSASLAR, İNSTITUSİONAL ARXİTEKTURA VƏ “GOVERNMENT-AS-A-PLATFORM” MODELİ (AZƏRBAYCAN KONTEKSTİNDƏ)

Açar sözlər: *rəqəmsal hökumət ekosistemi, konstitusion-hüquqi əsaslar, Government-as-a-Platform (bundan sonra “GaaP”), elektron identifikasiya və etimad, elektron imza və elektron sənəd, Elektron Hökumət İnformasiya Sistemi (EHİS), “once-only” prinsipi, fərdi məlumatların mühafizəsi, platforma idarəçiliyi (governance), rəqəmsal bərabərlik və inklüzivlik.*

Ключевые слова: *экосистема цифрового правительства, конституционно-правовые основы, Government-as-a-Platform (GaaP), электронная идентификация и доверительные услуги, электронная подпись и электронные документы, информационная система «Электронное правительство»(EHIS), принцип «once-only», защита персональных данных, платформенное управление (governance), цифровая инклюзия и равенство.*

Keywords: *digital government ecosystem, constitutional and legal foundations, Government-as-a-Platform (GaaP), electronic identification and trust services, electronic signature*

and electronic documents, e-Government Information System (EGIS), “Once-only” principle, personal data protection, platform governance, digital inclusion and equality.

Dövlətin rəqəmsallaşması təkcə texniki modernləşmə deyil; bu, idarəetmənin hüquqi məzmununun və institutlarının yeni mühitə uyğunlaşdırılmasıdır. Rəqəmsal hökumət ekosistemi – dövlət orqanlarının, biznesin, vətəndaşların, rəqəmsal infrastrukturaların, məlumat resurslarının və hüquqi normaların qarşılıqlı əlaqələr şəbəkəsi – “dövlətin necə işləməsi” sualına cavabı dəyişir. Bu mənada rəqəmsal hökumət konstitusional dəyərlərin (hüquqi dövlət, insan hüquqları, qanunun aliliyi) “rəqəmsal icra mexanizmi”nə çevrilməlidir.

Azərbaycan təcrübəsində elektron xidmətlərin təşkilinə dair normativ bazanın genişlənməsi, elektron imza və elektron sənəd institu-

tunun möhkəmləndirilməsi, fərdi məlumatların mühafizəsi rejiminin formalaşması və məlumat mübadiləsinin mərkəzləşdirilməsi rəqəmsal dövlət arxitekturasının əsas xəttini təşkil edir. Bununla belə, rəqəmsal hökumət ekosisteminin hüquqi konturu yalnız iki baza aktı ilə məhdudlaşmır; o, etimad mühiti, informasiya hüquqları, rəqəmsal infrastruktur, inzibati prosedurlar və rəqəmsal iqtisadi tranzaksiyalar üzrə bir-birini tamamlayan qanunlar sistemində söykənir. Belə ki, elektron etimad və autentiklik “Elektron imza və elektron sənəd haqqında” qanunla təmin olunur. Məlumatların hüquqi rejimi və rəqəmsal idarəetmədə “etibarın” normativ şərtləri “Fərdi məlumatlar haqqında”, “İnformasiya əldə etmək haqqında” və “İnformasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi haqqında” qanunlarla, habelə məxfilik məhdudiyyətləri “Dövlət sirri haqqında” və “Kommersiya sirri haqqında” qanunlarla

müəyyən edilir. Rəqəmsal ekosistemin rabitəşəbəkə dayaqları “Telekommunikasiya haqqında” və “Poçt haqqında” qanunlarla çərçivələnir. İnzibati qərarların və xidmət proseslərinin hüquqi “prosedur” bazası “İnzibati icraat haqqında” Qanun və vətəndaş–dövlət kommunikasiya kanallarının institusional təminatı “Vətəndaşların müraciətləri haqqında” Qanunla tamamlanır. Rəqəmsal iqtisadi əməliyyatların (e-ticarət və ödənişlər) hüquqi mühiti “Elektron ticarət haqqında” və “Ödəniş xidmətləri və ödəniş sistemləri haqqında” qanunlar vasitəsilə formalaşdırılır. Nəhayət, rəqəmsal sənədlərin uzunmüddətli saxlanması və informasiya obyektlərinin hüquqi dövrüyyəsi “Milli arxiv fondu haqqında”, həmçinin “Müəlliflik hüququ və əlaqəli hüquqlar haqqında” qanunların tənzimləyici çərçivəsi ilə əlaqələndirilir.

Rəqəmsal ekosistemi aşağıdakı cədvəldən aydın görə bilərik.

Ekosistemin “təməl bloku”	Funksional məzmun (qısa)	Əsas normativ dayaqlar
Elektron identifikasiya və etimad xidmətləri	Autentifikasiya, hüquqi qüvvə, rəqəmsal etibar	“Elektron imza və elektron sənəd haqqında” Qanun.
Elektron xidmətlərin təşkili (front-office standartları)	E-xidmətin göstərilməsi qaydaları, xidmətin rəqəmsal “proseduru”	“Elektron xidmətlərin təşkili və göstərilməsi qaydaları” barədə normativ akt
“Elektron hökumət” portalı (vahid giriş nöqtəsi)	Vahid təqdimat, xidmətlərin kataloqlaşdırılması və giriş	“Elektron hökumət” portalı haqqında Əsasnamə
Məlumat mübadiləsi və integrasiya (EHİS)	“Back-office” integrasiya, once-only məntiqinin texniki-hüquqi əsasları	“Elektron Hökumət İnformasiya Sistemi haqqında Əsasnamə”
Dövlət informasiya ehtiyatları və sistemlərinin idarə edilməsi	Registrlər/sistemlər üzrə status, məsuliyyət, idarəetmə çərçivəsi	“Dövlət informasiya ehtiyatlarının və sistemlərinin Nümunəvi Əsasnaməsi”
Məlumatların açıqlığı və informasiya əldə etmək hüququ	Şəffaflıq, proaktiv açıqlama, sorğu-cavab mexanizmi	“İnformasiya əldə etmək haqqında” Qanun.
Fərdi məlumatların mühafizəsi (privacy-by-design üçün baza)	Legitim emal, məlumat minimallaşdırması, hüquqi etibar	“Fərdi məlumatlar haqqında” Qanun.
İnformasiya münasibətləri və informasiya təhlükəsizliyi konturu	İnformasiyanın rejimləri, mühafizə tələbləri	“İnformasiya, informasiyalaşdırma və informasiyanın mühafizəsi haqqında” Qanun
Məxfilik məhdudiyyətləri (data-sharing balansı)	Dövlət/kommersiya sirri, paylaşımın hüquqi sərhədləri	“Dövlət sirri haqqında” Qanun; “Kommersiya sirri haqqında” Qanun
“Hökumət buludu” (G-cloud) və paylaşılmış infrastruktur	Platformalaşmanın infrastruktur dayağı, miqyaslı bilmə	“Hökumət buludu”nun yaradılması ilə bağlı normativ aktlar; “Hökumət buludu”na keçid planı

Ekosistemin “təməl bloku”	Funksional məzmun (qısa)	Əsas normativ dayaqqlar
İnzibati prosedur və şikayət mexanizmləri (digital due process)	Rəqəmsal qərarların hüquqi çərçivəsi, müraciət/şikayət yolu	“İnzibati icraat haqqında” Qanun; “Vətəndaşların müraciətləri haqqında” Qanun
Rəqəmsal tranzaksiyalar: e-ticarət və ödənişlər	Rəqəmsal xidmətlərin iqtisadi komponenti	“Elektron ticarət haqqında” Qanun; “Ödəniş xidmətləri və ödəniş sistemləri haqqında” Qanun
Şəbəkə/rabitə infrastrukturu (connectivity layer)	Xidmətlərin çatdırılma mühiti	“Telekommunikasiya haqqında” Qanun; “Poçt haqqında” Qanun
Rəqəmsal saxlanma və hüquqlar (arxiv + İP)	E-sənədlərin uzunmüddətli saxlanması, kontent hüquqları	“Milli arxiv fondu haqqında” Qanun; “Müəlliflik hüququ və əlaqəli hüquqlar haqqında” Qanun

Rəqəmsal hökumət ekosistemi hüquqi baxımdan sadəcə elektron xidmətlərin artırılması deyil, dövlət hakimiyyətinin həyata keçirilməsi üsulunun konstitusion çərçivəyə uyğun şəkildə rəqəmsal mühitə transformasiyasıdır. Azərbaycan Konstitusiyası dövlətin demokratik, hüquqi və dünyəvi xarakterini təsbit etməklə (Maddə 7) rəqəmsal idarəetmənin də hüquqa bağlılıq, səlahiyyət həddləri və institusional balans tələblərinə tabe olduğunu müəyyən edir. Eyni zamanda, Konstitusiyada dövlətin ali məqsədinin insan hüquq və azadlıqlarının təmin edilməsi kimi ifadə olunması (Maddə 12) rəqəmsal transformasiyanın “səmərəlilik” qədər “hüquq” yönümlü olmasını tələb edir [1].

Bu prizma ilə rəqəmsal hökumət ekosistemi konstitusion-hüquqi baxımdan aşağıdakı prinsip və tələblərin praktiki mexanizmlərlə təmin edilməsini şərtləndirir:

Hüquqi müəyyənlik və qanunçuluq (legality, legal certainty):

Rəqəmsal xidmətlərin göstərilməsi, e-idarəetmə qərarlarının qəbulu, məlumat mübadiləsi və platforma komponentlərinin (API-lər, reyestrlər, autentifikasiya mexanizmləri, audit izləri və s.) tətbiqi qanuni əsas, aydın prosedur və səlahiyyət həddləri üzərində qurulmalıdır. Bu, hüquqi dövlətin əsas tələbi kimi dövlətin hüquqa bağlılığından və hakimiyyətin bölünməsi prinsipi ilə təşkilindən irəli gəlir (Maddə 7) [1]. Rəqəmsal

mühitdə “qanunçuluq” tələbi, xüsusən aşağıdakı məsələlərdə daha sərt görünür:

- Rəqəmsal qərarın izah edilə bilməsi və yoxlanıla bilməsi (traceability/auditability): avtomatlaşdırılmış proseslər nəticəsində yaranan inzibati nəticələrin (məsələn, rədd cavabı, risk balı, prioritetləndirmə) hüquqi əsasları və məntiqi izah edilə bilməlidir ki, sonradan müdafiə və nəzarət imkanları real olsun. Bu yanaşma hüquqların təminat mexanizmləri ilə bilavasitə bağlıdır.

- Normativ iyerarxiya və tətbiq rejimi: rəqəmsal idarəetmədə texniki standartların “faktiki norma”ya çevrilməsi riski var; buna görə standartların hüquqi statusu (normativ akt/texniki qayda/metodiki sənəd) əvvəlcədən dəqiqləşdirilməlidir.

Bərabərlik və ayrı-seçkiliyin yolverilməzliyi (non-discrimination by design):

Rəqəmsal hökumət ekosistemi “vahid interfeys” yaratsa da, alqoritmik və ya qaydayönlü avtomatlaşdırma nəticəsində dolaylı ayrı-seçkilik riski arta bilər (məs., xidmət şərtlərinin bəzi qruplar üçün əlçatmaz dizaynı, məlumatın natamamlığına görə sistemin qərəzli nəticə çıxarması). Konstitusiyanın bərabərlik hüququ (Maddə 25) rəqəmsal xidmətlərin dizaynında “bərabərlik”, “inklüzivlik” və “neytrallıq” tələblərini hüquqi standart səviyyəsinə qaldırır [1]. Bu baxımdan ekosistem:

- alternativ kanalların saxlanması (tam rəqəmsallaşmanın həssas qruplar üçün hüquqları faktiki məhdudlaşdırmaması),

- identifikasiya və autentifikasiyada proporsional tələblərin seçilməsini,

- “platforma qaydalarının” bütün istifadəçilər üçün bərabər tətbiqini tələb edir.

Şəffaflıq və informasiya əldə etmək hüququ (open by default):

Rəqəmsal idarəetmədə şəffaflıq yalnız “saytda məlumat yerləşdirmək” deyil, prosesin görünən olması, qərarların əsaslandırılması, statusun izlənməsi, xidmət keyfiyyəti indikatorlarının açıqlanması və proaktiv məlumatlandırma. Konstitusiyanın məlumat azadlığı (Maddə 50) rəqəmsal idarəetmədə “açıqlıq” komponentinə birbaşa konstitusion dayaqlar verir [1]. Bunun praktik nəticələri:

- vətəndaşın müraciətinin icra statusunu izləməsi, qərarın motivlərinin göstərilməsi,

- açıq məlumatların (open data) hüquqi rejiminin formalaşdırılması,

- platforma səviyyəsində “ortaq komponentlər”in idarəçiliyinin ictimai hesabatlılıqla müşayiət olunmasıdır.

Şəxsi həyatın toxunulmazlığı və məlumatların mühafizəsi (privacy & data protection):

Rəqəmsal ekosistemin “yanacağı” məlumatdır. Lakin məlumatın mərkəzləşdirilməsi və integrasiya dərinləşdikcə şəxsi həyatın toxunulmazlığı riski də artır. Konstitusiyanın şəxsi toxunulmazlıq hüququ (Maddə 32) rəqəmsal xidmətlərdə fərdi məlumatların toplanması, işlənməsi və paylaşılmasının sərhədlərini konstitusion səviyyədə müəyyən edir [1]. Bu, ekosistemdə aşağıdakı “hüquqi təhlükəsizlik” tələblərinə çevrilir:

- məqsəd məhdudiyyəti və minimallaşdırma (lazımsız məlumat tələb edilməməsi),

- “once-only” prinsipi tətbiq edilərkən məlumatların təkrar istifadəsinin qanuniliyi və zəruriliyi,

- vətəndaşlar haqqında profil çıxarılması, risk balının hesablanması və analitik qərarların

verilməsi zamanı tədbirlərin məqsədə uyğun, zəruri və həddini aşmayan olması (müdaxilənin proporsionallığı),

- məlumat mübadiləsində audit izi, girişin məhdudlaşdırılması və məsuliyyət mexanizmləri.

Müraciət, şikayət və hüquqların müdafiəsi mexanizmləri (effective remedy):

Rəqəmsal idarəetmə hüquqi müdafiəni asanlaşdırmalıdır; əks halda “rəqəmsal rahatlıq” hüquqların faktiki zəifləməsinə çevrilə bilər. Konstitusiya vətəndaşın dövlət orqanlarına müraciət etmək hüququnu (Maddə 57) və müraciətlərə qanunla müəyyən edilmiş qaydada cavab verilməsi tələbini təsbit edir. Eyni zamanda Konstitusiya hər kəsin hüquq və azadlıqlarının inzibati qaydada və məhkəmədə müdafiəsinə təminat verir (Maddə 60) [1].

Rəqəmsal mühitdə bunun xüsusi təzahürləri:

- elektron şikayət kanallarının real işləməsi;

- rəqəmsal qərarların (o cümlədən avtomatlaşdırılmış komponentli qərarların) mübahisələndirilməsi üçün aydın prosedur;

- platforma operatoru ilə xidmət sahibi qurumlar arasında məsuliyyət bölgüsünün və şikayət ünvanının dəqiqliyi;

- sübutların (loglar, audit izləri, elektron bildirişlər) saxlanması və təqdim olunması imkanlarıdır.

Hüquq və azadlıqların təminatı, məhdudiyyətlərin mütənasibliyi (proportionality):

Rəqəmsal transformasiya zamanı bəzi müdaxilələr (məs., əlavə autentifikasiya, monitoring, təhlükəsizlik tədbirləri) zəruri ola bilər. Lakin konstitusion yanaşma tələb edir ki, hüquq və azadlıqların məhdudlaşdırılması qanuni əsaslara söykənsin və mütənasib olsun. Bu çərçivə Konstitusiyanın insan və vətəndaş hüquqlarının təminatına dair maddəsində (Maddə 71) açıq şəkildə ifadə olunur. Bu, rəqəmsal ekosistemdə risk əsaslı idarəetməni legitimləşdirir, amma eyni zamanda:

- “təhlükəsizlik” adı ilə həddən artıq məlumat toplamağı,

- xidmətə çıxışı əsassız çətinləşdirməyi,
- rəqəmsal nəzarəti həddən artıq genişləndirməyi konstitusional baxımdan problemli edir.
- Beynəlxalq standartlarla uyğunluq (human-rights compliance):

Rəqəmsal hökumət ekosistemi informasiya təhlükəsizliyi, kiberdavamlılıq, şəxsi həyatın toxunulmazlığı, ifadə və məlumat azadlığı kimi sahələrdə beynəlxalq standartlarla da “uyğunluq” tələb edir. Konstitusiyada beynəlxalq aktların hüquqi qüvvəsinə dair müddəalar (məs., Maddə 151) milli rəqəmsal tənzimləmənin beynəlxalq öhdəliklərlə ziddiyyətini hüquqi risk kimi gündəmə gətirir [1].

Rəqəmsal hökumət ekosisteminin “təməl blokları” xidmətlərin sayından çox, həmin xidmətləri standart, etibarlı və inteqrasiya olunmuş şəkildə mümkün edən ortaq infrastrukturaların və institutların məcmusudur: elektron identifikasiya və etimad xidmətləri (e-imza, e-sənəd, autentifikasiya) rəqəmsal münasibətlərdə hüquqi qüvvə və şəxsiyyətin təsdiqini təmin edir; məlumat mübadiləsi və back-office inteqrasiya (EHİS tipli şinlər, reyestrlərə əsasən əlaqə) “bir dəfə təqdim etmə” və “sənədi vətəndaşdan yox, dövlətdən al” məntiqini işlək edir, eyni zamanda qərarların izah edilə bilməsi üçün audit izlərinin formalaşmasına zəmin yaradır; vahid xidmət təqdimatı (elektron hökumət portalı) vətəndaş üçün “tək pəncərə” yaradır, xidmətlərin standartlaşdırılması, istifadəçi yönümlü dizayn və vahid giriş mexanizmlərini birləşdirir; paylaşılmış infrastruktur və dövlət buludu (G-cloud) dövlət informasiya sistemlərinin miqyaslanma bilməsini, resursların optimallaşdırılmasını, təhlükəsiz hosting və ehtiyatlılıq (dayanıqlılıq) mexanizmlərini təmin edən texnoloji dayaq rolunu oynayır; nəhayət, məlumatların idarə edilməsi və informasiya təhlükəsizliyi (məlumat keyfiyyəti, təsnifat, giriş səlahiyyətləri, məxfilik, kiberdayanıqlılıq) ekosistemin etibar sütunudur və fərdi məlumatların legitim emalı, minimallaşdırma,

məqsəd məhdudiyyəti kimi prinsiplərlə yanaşı, ümumi informasiya mühafizəsi rejimini və risk əsaslı idarəetməni tələb edir. Bu blokların hər biri ayrı-ayrılıqda vacib olsa da, ekosistemin real effektivliyi onların vahid standartlar, məsuliyyət bölgüsü və idarəçilik (governance) çərçivəsində bir-birini tamamlaması ilə formalaşır.

“Government-as-a-platform” ideyası dövlətin özünü “xidmət istehsalçısı” kimi deyil, standartlar, məlumatlar və ümumi komponentlər təqdim edən platforma kimi qurmasını nəzərdə tutur. Bu yanaşma, Tim O’Reilly-nin klassik işində konseptual əsaslandırılır: platforma dövlət tərəfindən yaradılan ümumi imkanların üzərində həm dövlət daxilində, həm də özəl sektorda yeni xidmətlərin meydana gəlməsini stimullaşdırır [2].

OECD (İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı) də rəqəmsal hökumət yetkinliyinin ölçülməsində “government as a platform” yanaşmasını əsas istiqamətlərdən biri kimi qəbul edir və bunu ortaq qurucu blokların (rəqəmsal identifikasiya, data, alətlər, program təminatı və s.) geniş tətbiqi ilə əlaqələndirir [3]. Beləliklə, aşağıdakı hüquqi nəticələr əldə edilir:

- **Standartların normativləşdirilməsi:** API standartları, məlumat modelləri, identifikasiya, autentifikasiya və audit izlərinin hüquqi çərçivəyə daxil edilməsi.

- **Məsuliyyətin bölgüsü:** platforma operatoru (dövlət) və platformadan istifadə edən qurumların (xidmət sahibi) öhdəliklərinin dəqiqləşdirilməsi.

- **Dövlət məlumatlarının “təkrar istifadə” rejimi:** açıq məlumatlar və idarə edilən paylaşım (data-sharing) mexanizmləri, eyni zamanda şəxsi məlumatların qorunması balansı.

GaaP modelində ən zəif həlqə çox vaxt texnologiya deyil, idarəetmə arxitekturasıdır. Vahid platformanın dayanıqlı işləməsi üçün məsuliyyət zənciri (kim nəyi idarə edir, hansı qərarı kim verir, hansı hallarda məsuliyyət bölüşdürülür) nor-

mativ və təşkilati səviyyədə aydın qurulmalıdır [4]. Bu kontekstdə:

- vahid texnoloji standartlar və interoperabellik qaydaları (API standartları, məlumat mübadiləsi formatları, identifikasiya və avtorizasiya protokolları),
- audit mexanizmləri (texniki audit + hüquqi uyğunluq audit + informasiya təhlükəsizliyi audit),
- xidmət keyfiyyəti indikatorları (SLA/SLO, cavab vaxtı, fasiləsizlik, şikayətə baxılma müddəti, istifadəçi məmnunluğu),
- “platforma komponentləri”nin rəsmi kataloqu (eID, e-imza, ödəniş modulu, bildiriş, e-çat, e-arxiv, loglama/izlənilənlik və s.) institusional “standart paket” kimi təsbit edilməlidir. Burada konstitusion-hüquqi baxımdan əsas məqam odur ki, platformanın idarəçiliyi şəffaflıq və hesabatlılıq prinsipini təmin etməli, qərarların “qara qutu” effekti yaratmasının qarşısını almalı və vətəndaşın effektiv şikayət/appeal imkanını real mexanizmə çevirməlidir.

Rəqəmsal bərabərlik [4]: Rəqəmsal xidmətlərin genişlənməsi hüquqi dövlət üçün yalnız “rəqəmsallaşma” deyil, eyni zamanda bərabər çıxış hüququnun qorunması deməkdir. Buna görə GaaP çərçivəsində xidmət dizaynı “hamı üçün eyni interfeys” yanaşması ilə məhdudlaşmamalı, inklüziv və universal dizayn tələbləri ilə müşayiət olunmalıdır. Xüsusilə:

- əlilliyi olan şəxslər üçün accessibility standartları (ekran oxuyucu uyğunluğu, kontrast, klaviatura ilə idarəetmə və s.),
- regionlar üzrə internet keyfiyyəti fərqlərini nəzərə alan yüngül (low-bandwidth) həllər,
- “assisted digital” (mərkəzlərdə/operator vasitəsilə kömək),
- hüquqi əhəmiyyətli xidmətlərdə alternativ kanalların saxlanması (müraciət pəncərəsi, çağrı mərkəzi, ASAN tipli fiziki dəstək) vacibdir. Əks halda, rəqəmsal dövlət mexanizmləri faktiki olaraq bəzi qrupları xidmətə çıxışdan

kənarlaşdıraraq bərabərlik prinsipinə zidd nəticə yarada bilər. Bu riskin idarə edilməsi isə rəqəmsal savadlılıq proqramları ilə yanaşı, xidmətlərin hüquqi dizaynında “inklüziv-by-design” yanaşmasını tələb edir.

Rəqəmsal hökumət ekosistemi Azərbaycan Respublikasında konstitusion-hüquqi dəyərlərin rəqəmsal mühitdə təmin edilməsinin institusional və texnoloji çərçivəsi kimi çıxış etməlidir. Bu ekosistemin formalaşdırılmasında əsas məqsəd yalnız elektron xidmətlərin sayının artırılması deyil, hüquqi dövlətin fundamental tələblərinin – hüquqi müəyyənlik, qanunçuluq, bərabərlik, şəffaflıq, hesabatlılıq, şəxsi həyatın toxunulmazlığı və effektiv müdafiə vasitələri – rəqəmsal idarəetmə mexanizmlərinə sistemli şəkildə inteqrasiyasıdır. Başqa sözlə, rəqəmsallaşma inzibati idarəetmənin texniki modernləşməsi ilə məhdudlaşmamalı, konstitusion prinsiplərin “rəqəmsal icra mexanizmi”nə çevrilməlidir [5].

Bu kontekstdə normativ baza ilə institusional arxitektura arasında uyurluğun təmin edilməsi həlledici əhəmiyyət daşıyır. Elektron identifikasiya və etimad xidmətləri (eID, e-imza), fərdi məlumatların mühafizəsi, informasiya əldə etmək hüququ, inzibati icraatın rəqəmsal prosedurları, eləcə də EHİS və “Elektron Hökumət” portalı üzrə tənzimləyici mexanizmlər eyni hüquqi məntiqə əsaslanan, qarşılıqlı tamamlanan və vahid məsuliyyət zəncirinə malik sistem kimi işləməlidir. Bu uyurluq olmadıqda rəqəmsal xidmətlərin genişlənməsi parçalanmış idarəetmə təcrübəsini dərinləşdirir, hüquqi müəyyənlik və etibar mühitini zəiflədir, şikayət və müdafiə mexanizmlərinin effektivliyini azaldır.

“Government-as-a-platform” yanaşması məhz belə bir sistemliliyin qurulmasına metodoloji imkan verir. Platforma modeli dövlət idarəetməsində ortaq komponentlərin (identifikasiya, autentifikasiya, ödəniş, bildiriş, məlumat mübadiləsi, e-arxiv, audit və izlənilənlik və s.) standartlaşdırılmasını və paylaşılan infrastruktura

tura çevrilməsini təşviq edir. Bunun nəticəsində xidmətlər ayrı-ayrı qurumların “silo” həllərindən çıxaraq integrasiya olunmuş ekosistem məntiqinə yaxınlaşır, “once-only” prinsipi institusional standart kimi möhkəmlənir, xidmət keyfiyyətinin ardıcılığı təmin edilir və dövlət daxilində, eləcə də dövlət-cəmiyyət münasibətlərində etimadın gücləndirilməsi üçün daha əlverişli hüquqi-texnoloji mühit formalaşır.

Nəticə etibarilə, Azərbaycan kontekstində rəqəmsal hökumət ekosisteminin inkişafı konstitusion-hüquqi legitimlik və hüquqi təminat

mexanizmləri ilə müşayiət olunmaqla, platforma idarəçiliyi, məlumatların mühafizəsi, integrasiyanın dərinləşdirilməsi və rəqəmsal bərabərliyin qorunması kimi istiqamətlərdə kompleks yanaşma tələb edir. Bu yanaşma rəqəmsal dövlətin dayanıqlığını yalnız texnoloji resurslarla deyil, həm də hüquqi müəyyənlik, ictimai hesabatlılıq və hüquqların effektiv müdafiəsi üzərində qurmaqla, rəqəmsal transformasiyanı hüquqi dövlətin tələblərinə uyğun istiqamətləndirməyə xidmət etməlidir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat siyahısı:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası // 12 noyabr 1995-ci ildə qəbul edilmişdir (26 sentyabr 2016-cı il tarixdə olan əlavə və dəyişikliklər): [Elektron resurs]/URL: <http://www.e-qanun.az/framework/897>
2. O'Reilly, T. “Government as a Platform” (2011): [Electronic resource] /URL: <https://direct.mit.edu/itgg/article/6/1/13/9649/Government-as-a-Platform>
3. OECD reports: [Electronic resource] /URL: <https://www.oecd.org/en/publications/reports.html?orderBy=mostRelevant&page=0&facetTags=oecd-languages%3Aen%2Coecd-policy-areas%3Apol>
4. Digital Government Policy - <https://www.oecd.org/gov/digital-government/digital-government-policy-framework.pdf>
5. OECD – Digital Government Review of Korea (2025): [Electronic resource] /URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2025/10/digital-government-review-of-korea_f49872f3/9defc197-en.pdf
6. OECD – The Path to Becoming a Data-Driven Public Sector: [Electronic resource] /URL: <https://www.oecd.org/publications/the-path-to-becoming-a-data-driven-public-sector-059814a7-en.htm>

Агамалиев Умман Ильяр оглу,

доктор философии по праву, член Коллегии адвокатов Азербайджанской Республики,
преподаватель юридического факультета Национальной авиационной академии,
докторант Национальной авиационной академии

ЭКОСИСТЕМА ЦИФРОВОГО ПРАВИТЕЛЬСТВА: КОНСТИТУЦИОННО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ, ИНСТИТУЦИОНАЛЬНАЯ АРХИТЕКТУРА И МОДЕЛЬ «GOVERNMENT-AS-A-PLATFORM» (В КОНТЕКСТЕ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ)

РЕЗЮМЕ

Цифровизация государства — это не только техническая модернизация, а адаптация правового содержания и институтов управления к новой среде. В Азербайджане формирование экосистемы цифрового правительства связано с расширением нормативной базы электронных услуг, укреплением электронной подписи и электронного документооборота, развитием режима защиты персональных данных и централизацией обмена данными. Правовой контур экосистемы опирается на взаимодополняющую систему законов, регулирующих доверительные услуги, информационные права, режимы конфиденциальности, инфраструктуру связи, административные процедуры и цифровые экономические транзакции. В конституционно-правовом измерении цифровое правительство должно выступать «цифровым механизмом реализации» верховенства права, защиты прав человека, прозрачности и

эффективных средств правовой защиты. Подход Government-as-a-Platform (GaaP) усиливает интеграцию и качество услуг за счёт общих компонентов, стандартизации, аудитуемости, чёткого распределения ответственности и цифровой инклюзии.

Agamaliyev Umman Ilgar,

PhD in Law, Member of the Bar Association of the Republic of Azerbaijan,

Lecturer, Law Department of the National Aviation Academy,

Doctoral Student, National Aviation Academy

**DIGITAL GOVERNMENT ECOSYSTEM: CONSTITUTIONAL AND LEGAL FOUNDATIONS,
INSTITUTIONAL ARCHITECTURE, AND THE “GOVERNMENT-AS-A-PLATFORM”
MODEL (IN THE CONTEXT OF THE REPUBLIC OF AZERBAIJAN)**

SUMMARY

Digitalization of the state is not merely technical modernization; it requires adapting the legal substance and institutions of governance to a new environment. In Azerbaijan, the digital government ecosystem is shaped by the expansion of the regulatory framework for e-services, the strengthening of e-signature and e-document institutions, the development of personal data protection, and the centralization of data exchange. The legal architecture relies on a coherent system of laws regulating trust services, information rights, confidentiality regimes, connectivity, administrative procedures, and digital economic transactions. From a constitutional perspective, digital government must operate as a “digital enforcement mechanism” for the rule of law, human rights protection, transparency, and effective remedies. The Government-as-a-Platform (GaaP) approach supports integration, standardization, and accountability by promoting shared components, auditability, clear responsibility allocation, and digital inclusion.

Redaksiyaya daxilolma tarixi: 18.01.2026

Təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 19.01.2026

Çapa qəbul olunma tarixi: 20.01.2026